

Religie și conflict.

Radicalizare și violență în Caucazul de Nord

Iulian Chifu

profesor asociat la SNSPA București și
Consilier Prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă al Președintelui României.

Caucazul de Nord a devenit un punct major de atracție, în ultima vreme, prin prisma numărului mare de evenimente și a trendului îngrijorător care este sesizabil în regiunea în cauză, cu impact mai larg asupra Federației Ruse, pe de o parte, dar și asupra Regiunii Extinse a Mării Negre și chiar pentru lupta generală împotriva terorismului. Suma de teme conexe subiectului este extrem de variată, iar un cercetător atent și prospectiv, pentru a avea adâncime în evaluările sale în timp, trebuie să parcurgă multe domenii de studiu și o bibliografie bogată pentru a putea acoperi subiectul.

Am făcut o asemenea întreprindere și am considerat utilă publicarea atât a unui compendiu al resurselor bibliografice ale temei, cât și a unor rezultate ale acestei întreprinderi, a tezei/tezelor centrale ale studiului, pentru a releva direcții noi și moduri inedite de abordări de perspectivă, ca teme de cercetare viitoare, dar și a deschide apetitul cercetătorilor pentru a se apleca asupra tuturor acestor unghiuri pentru a putea surprinde direcția și nuanțele de desfășurare ale acestor evenimente. Evident că și o structură generală a studiului extins nu putea lipsi din acest sumar al unei cercetări elaborate, finanțată printr-un proiect mai larg al Black Sea Trust al German Marshall Found, în curs de derulare.

Scopul final al studiului ar trebui să fie furnizarea unei baze de informații, idei și teorii în evoluție pe care se sprijină evaluarea privind situația din Caucazul de Nord și care pot fi temeiurile oricărei proiecții prospective astăzi în legătură cu zona, dar și cu teme mai largi care se conjugă pentru a da complexitatea regiunii. Apoi ținta finală este aceea de a răspunde, pe baza acestor teorii și trenduri cu valoare calitativă, care e drumul pe care merge acest curs și spre ce realitate se poate îndrepta situația curentă, în ce măsură ea va rămâne la nivelul unei probleme locale, cât de mult va afecta regiunea și dacă nu cumva elemente esențiale ale subiectului și temei sunt de regăsit și în alte zone ale globului, dacă nu cumva constituie temeiuri pentru fenomene mult mai largi.

Fără a avea pretenția de a acoperi pe de-a-totregul problematica, am considerat util să aducem la zi experiența noastră și să deschidem subiectul cercetării oricui vrea să urmeze acest siaj, ale cărei trenduri crează suficiente motive pentru a presupune că ascund fenomene cu valoarea universală și globală. Am utilizat pe scară largă teorii diverse și idei multiple, realizând o supra-esență asupra căreia revendicăm paternitatea și reușind, spunem noi, să dăm un sens și un răspuns la întrebarea cum va evolua problematica în viitorul pe termen mediu, 5-10 ani.

I. Bibliografia temei, teme de studiu asociate, idei de abordare a problematicei conflictelor în Caucazul de Nord

Tema conflictelor în Caucazul de Nord este una extrem de vastă și de strictă actualitate, cu atât mai mult atunci când decupăm din multitudinea de fenomene supra-puse în această regiune aspectele de natură religioasă ce inflamează conflictele. Totuși, considerăm că abordarea este de strictă actualitate, odată ce reflexele inițiale de factură etnică, naționalist-separatistă, s-au estompat sau au dobândit un nou vehicul de realizare într-un context justificat pe baze religioase și într-un proiect precum Emiratul Caucazului, dar și în alte numeroase grupări insurgente cu baze religioasă ce domină regiunea, concomitent cu fenomenul implicării în toate aceste mișcări a slavilor convertiți la Islam și a elementelor islamice seculare moderate ce-și redescoperă identități radicalizate.

Am separat întreprinderea noastră în două părți substanțiale: prima este o trecere în revistă a unui aparat teoretic elaborat, provenind din numeroase ramuri ale științei și acoperind multe realități lesne de identificat și în Caucazul de Nord. Avantajul creării acestei baze este întemeierea evaluărilor ulterioare în cazul concret al regiunii vizate pe studii extrem de serioase și consistente, cu lecții învățate din numeroase evaluări în regiuni ce nu au nimic de a face aparent cu cea vizată. Cu atât mai mult, descoperirile acestor studii își pot dovedi utilitatea și pot ghida direcția identificării trendurilor de evoluție în Caucazul de Nord și pot prezice direcția și substanța transformărilor din această regiune și impactul lor asupra Regiunii Extinse a Mării Negre sau pot crea chiar modele de evoluție și în alte zone ale globului.

Din acest punct de vedere, o agendă de cercetare ar trebui să înceapă prin a aborda sistematic conflictele, rolul identității în conflicte și conflictele identitare ca formă specifică de conflicte, pentru ca apoi să treacă în revistă caracteristici ale conflictelor interetnice, oprindu-se mai îndelung asupra caracteristicilor specifice ale conflictelor religioase și ale elementelor ce definesc proximitatea relației religiei cu conflictul și violența.

Nu în ultimul rând, este utilă abordarea și a ideilor inedite ale lui Dominique Moisi¹, care realizează o "geopolitică a emoțiilor", înlocuind stereotipurile lui Samuel Huntington din "Ciocnirea Civilizațiilor" cu un model al situației în prim plan a emoțiilor, model ce permite întrepătrunderea geografiilor personale, sufletești, indiferent de locul unde se află respectivul individ și profesează "tipologia de emoție" de care aparține, în formula de categorisire propusă. Abordarea este compatibilă cu globalizarea și subliniază o caracteristică fundamentală a conflictelor identitare, care plasează în prim plan afectul, reprezentările și percepțiile individuale și colective și, nu în ultimul rând, emoțiile comune ca declanșator al reacțiilor colective ale diferitelor grupuri și comunități implicate.

O a doua parte a temelor de studiu trebuie să abordeze elementele de factură socio-psihologică ce au determinat radicalizarea și convertirea, respectiv trecerea de la o religie la formele radicale ale sale, la acceptarea violenței ca instrument² pentru atingerea agendei particulare a unor grupuri radicale și la elementele și mecansimul ce determină trecerea la acțiune și declanșarea propriu-zisă a activității de factură teroristă. Studiul cel mai important rămâne cel legat de terorismul suicidar, prin detonarea de bombe, cea mai curentă și răspândită formă de acțiune în situații asimetrice, care are și cea mai puternică încărcătură de mobilizare și implicare emoțională, de sacrificiu de sine, și care poate explica și drumul parcurs în radicalizare sau auto-radicalizare (în fața internetului, în formula "lupilor singuratici").

O a treia parte trebuie să arunce o privire profundă și, spunem noi, inedită asupra Islamului. De la religia majoră biblică, descrisă de Karen Armstrong și prezentată pe larg de numeroși învățați mai vechi sau contemporani ai Islamului, ce surprind toate componentele și ramurile acestei religii, până la Islamul politic și politizarea percepțelor Islamului sau utilizarea Islamului ca instrument de mobilizare în conflicte. Acordăm un loc important descoperirii făcute de Mihaela Matei³ în recenta sa teză de doctorat, în care arată versatilitatea, comportamentul oportunist și adaptabilitatea Islamului la spațiul în care se manifestă, despre existența mai multor Islamuri și până la descrierea completă a formulelor "noului Islam", a noilor mișcări contemporane, de la cele inspirate de Revoluția iraniană și mișcările jihadistice de tip Al Qaeda și până la formula "noului Protestantism Islamic" al lui John Esposito, preconizat de cercetătorii din zona academică, evoluția și revoluția Islamului modern, și profesat, în anumite limite, pe două filoane diferite, de Turcia prezentă.

Nu am putea da completitudine componentei teoretice fără abordarea a două instrumente extrem de puternice și utile în contextul Caucazului de Nord, cele legate de teritorii neguvernate și de societățile puternic divizate. Sunt concepte cu un construct intern solid, teoretizate și aplicate în spații extinse, mergând de la Teritoriul Autonom Administrat Federal din Pakistan (FATA) până la zone largi din state slabe și până la societăți dezvoltate pe baza conviețuirii statale antagonice, cu istorie îndelungată și caracterizate de memorie a conflictului de generații. Aceste instrumente se vor dovedi și ele extrem de utile în spațiul Caucazului de Nord și în analiza pe care dorim să o facem prin prisma acestor paradigme, în condițiile în care realitatea din regiune validează apartenența zonei la această familie de modele deja cercetate.

În fine, un asemenea studiu nu ar fi complet dacă nu încercăm să schimbăm fundamental unghiul de vedere, dându-i amplitudine și relevanță, încercând să abordăm subiectul și din unghiul deficiențelor receptorului acestei realități, al societăților asupra cărora se manifestă efectele. Vorbim aici despre trenduri de evoluție ale acceptabilității societăților occidentale moderne a acestor realități, a

¹ Dominique Moisi, *The Geopolitics of Emotion*, Anchor Books, New York, 2009

² Mary Sharpe Ed., *Suicide Bombers: The Psychological, Religious and Other Imperatives*, Cambridge, 2008, Combating Terrorism Fellowship Program ISSN 2162-6421 (online). Vol. 1, No.1 CTX 1, 8/1/2011

³ Mihaela Matei, *Islamul politic și Democrația. Între Islkah, Itjihad și Jihad*, Teză de doctorat, SNSPA, București, 2010

scăderii rezilienței noastre și a reacției uneori exagerate cu care privim evenimentele acestea atunci când ele se produc, ridicându-le la dimensiuni catastrofale. Căci terorismul își are relevanță atunci când există mediul ce poate fi terorizat iar hiper-sensibilitatea, lipsa de reziliență a societăților noastre, hiperbolizarea evenimentelor de această factură, percepția noastră în raport cu aceste realități nu face decât să amplifice impactul acțiunilor teroriste și să antreneze, în consecință, pe spirala escaladării, accelerarea numărului de acțiuni și a folosirii acestor evenimente dramatice tocmai pentru că această garanție a vizibilității și impactului⁴ le face dezirabile insurgenților, teroriștilor și oricui vrea să transmită un mesaj de natură politică dar nu are vizibilitate, audiență sau masă critică pentru a-și putea oferi o tribună suficientă pentru propriul său ego.

Într-o parte a doua a studiului, crește relevanța directă asupra aplicării acestor teorii la regiunea Caucazului de Nord. După parcurgerea evenimentelor și particularităților regiunii, în modul în care sunt ele surprinse și descrise pe larg, merită făcută o trecere în revistă și aplicare a tuturor acestor teorii pentru a vedea măsura în care ipotezele de bază se verifică și dacă concluziile rezultate sunt relevante pentru cazul nostru particular. De aici vor rezulta și majoritatea concluziilor și desenul prospectiv pe care-l vedem a fi creionat pe termen mediu și lung de actuala situație pentru regiunea mai largă a Mării Negre și pentru evoluțiile relațiilor internaționale în general, în viitor.

Metodologie aplicată: teze și descoperiri fundamentale în Caucazul de Nord

Analiza preliminară a elementelor teoretice și a celor factive, de pe teren, ne permite să tragem un număr de concluzii intermediare, ce urmează a fi confirmate, întărite sau, din contra, nuanțate și infirmate prin efectul verificării lor și al confruntării cu interviurile din teren. Baza teoretică și documentară asupra subiectului ne permite însă să avansăm aceste concluzii în calitate de ipoteze de lucru:

Salafiștii – wahabiții (denumiți în mod alternativ de către diferiții actori) sunt acuzați, în mare parte, pe nedrept pentru un anumit rol în radicalizarea populației din Caucazul de Nord, în rolul lor în convertirea elementelor slave din Stavropol Krai și Krasnodar Krai sau din republicile etnice ale Nordului Caucazului. În fapt, formulele islamului radical provin din forme de influență variate, plecând de la o autoralizare a islamiștilor locali, în căutarea formelor „adevăratului Islam”, deosebit de formele seculariste sau „oficiale-oficioase” acceptate în Federația Rusă de către stat și de către liderii republicani sau regionali, dar și introducerea în discuție a unui nou radicalism jihadist islamic atractiv, a unei Noi Mișcări Islamiste radicale, o formulă nouă de sectă sau variantă de cult a islamului adaptată spațiului unde se dezvoltă, care combină cele două tendințe, îmbrățișarea religiilor radicale, chiar jihadiste, și fuga după așa numitele „noi religii”. La acestea se adaugă con-

vertiții, a căror cădere în acest spațiu nu mai poate fi asigurată nevoii unei identități de grup de prestigiu care să suplinească o problemă identitară personală gravă, și e mai degrabă semnul aderării la formula radicală „veche” sau la forma nouă a islamismului radical-jihadist regională ca formulă de protest, ca reacție anti-sistem.

Formulele oferite de variantele radicale ale Islamului sau de noii imami ai formei de islamism regional presupun schimbarea statului, a formei de organizare și dependență de liderul autoritar local sau de metropola rusă, introducerea legii sharia, ca alternativă la circuitele financiare corupte, care asigură îmbogățirea liderilor, eventual, în nici un caz dividende pentru populație, evitarea plății impozitelor, formula sprijinului frățesc pentru susținerea celor săraci și a cauzei, zakat-ul, toate plinuindu-se perfect atât pe stil islamic originar reinterpretat cât și pe doleanța desprinderii de metropola rusă sau de revizionism al structurilor statale existente.

Caucazul de Nord începe să se contureze tot mai mult ca o nouă FATA pakistaneză – regiunea tribală administrată federal din Pakistan, la frontiera cu Afganistanul. Nedelimitată, fără control, fără instituții viabile, subiect al tuturor influențelor și expusă presiunilor transfrontaliere, oferind acoperirea unei regiuni ieșită de sub control statal prin efectul culturii tribale îmbrățișate, dar un spațiu excelent pentru promovarea diferitelor influențe și spațiu propice pentru bazele de unde să poată fi lansate atacuri, proiectate în inima sistemului. Astfel, Caucazul s-ar îndrepta mai degrabă spre lumea arabă clasică decât spre o variantă a statelor și republicilor independente/ autonome, nesustenabile financiar. O altă direcție complementară ce ar putea servi drept model, suprapusă pe cele anterioare, e tocmai formula de reacție la o formă de „colonizare” anterioară, care a topit redeșteptarea națională și protestul separatist inițial și a căzut în varianta protestelor de formă extremă.

Cecenia, Emiratul Caucaz și formula de mișcare jihadistă-islamistă nouă – pare să se definească tot mai puternic. După datele pe care le avem, legătura cu al Qaeda este întâmplătoare, neformalizată și se reduce virtual la pregătirea unora dintre rezidenți în madrasas-uri alături, poate, de viitori jihadiști și membri ai Qaeda, la pregătirea unor luptători ai organizației pe teren, în diferitele confruntări, la traversarea întâmplătoare a regiunii de către luptători jihadiști, și nu la o relație asumată de vreuna dintre părți. Emiratul Caucaz nu arată deloc a construcție de tip al Qaeda, fără a nega aici influențe externe venind din partea diferitelor structuri și personaje legate de organizație, dar e un construct specific, eminamente local, extins pe spațiul statelor ce au populații aparținătoare de religia islamică, cu excepția notabilă a Osetiei de Nord, deși și aici amprenta convertirii s-a făcut simțită.

O altă caracteristică este atracția și susținerea locală. Capacitate de a atrage luptători în insurgență este deosebită, și se poate realiza doar pe fondul unei nemulțumiri sistemice, care permite constituirea unui spațiu de simpatie și presupune nevoia unei forme de protest instituționalizat. Mai mult, atractivitatea e atât de profundă încât reușește

⁴ Mary Sharpe, Abimbola Agboluaje Ed., *Science and Society in the Face of New Security Threats*, IOS Press, Amsterdam-Berlin-Oxford-Tokyo-Washington DC, 2004.

să producă fenomene extreme de tipul convertirii la Islam a creștinilor slavi din regiune și regiunile adiacente și radicalizarea extremă a tuturor musulmanilor – originari sau convertiți – care își pun la bătaie în această luptă chiar viața, prin acțiuni suicidare și atacuri cu bombă.

Violența autorităților, impunitatea reprezentanților Armatei, serviciilor secrete și forțelor de ordine aflate pe acest teritoriu și aplicând abuzuri asupra populației locale, situația economică complicată în regiune alături de nivelul mare al șomajului, disparitățile manifeste între localnici și viața, veniturile lor și autoritățile locale și averile lor, respectiv modul de salarizare al celor trimiși de la Moscova, a creat cadrul adâncirii discrepanțelor și constituirii sentimentelor de ură împărtășite, în mod egal, atât față de autoritățile locale și regionale, cât și față de metropolă, găsită vinovată de ambele metehne, de modul de tratare a localnicilor și de așezarea unor personaje nepotrivite în posturi de conducere locală și regională. Pe acest fond, e necesar doar un declanșator la nivel personal, alcătuit cel mai adesea din experiențe traumatizante proprii, injustiție, umilință, pentru a face saltul spre alăturarea la insurgență, susținerea deschisă, plecarea în tabere sau în munți și chiar trecerea la acțiuni violente ce asumă inclusiv sacrificiul suprem pentru cauză.

În afara faptului că insurgența are aportul direct al oamenilor nemulțumiți, situația și contextul permite un spațiu larg de surse de recrutare pentru insurgență, acțiuni jihadiste sau suicidar-teroriste, așa cum permite și căderea în radicalizare islamică, convertirea ortodocșilor slavi la islamism, respectiv la formele radicale jihadiste, fără legătură neapărat cu salafismul-wahabismul, ca forme tradiționaliste conservatoare și chiar anacronice ale islamului în contemporaneitate. E vorba despre motivație personală, dar și despre contestarea leadershipului rus care determină aceste opțiuni. Căutarea mișcărilor radicale nu are, deci, de a face cu înclinații personale spre „credința adevărată”, ci e o mișcare de frondă împotriva „religiei oficiale”, a celei acceptate, și se situează mai degrabă în spațiul mișcărilor de protest și contestare decât în cele ale căutării unei credințe suficient de stricte și „reale” care să asigure „viața de apoi”, reproducerea în eternitate, respectiv să rezolve problema umană a conștiinței faptului că ființa umană, oricare ar fi ea, va muri, deci are nevoie de o formulă de a gestiona acest aspect prin elemente ce-i asigură menținerea dincolo de timpul vieții, eventual în eternitate.

Exită o întregă teorie care vorbește despre faptul că se manifestă o susținere a unui filon etno-național, de reafirmare a identității naționale și etnice, care însă nu este și etno separatist (clamând, de exemplu, independența Ceceniei) pentru că este pragmatic, iar statele nord-caucaziene nu sunt sustenabile. Este posibil ca anumite elemente din această susținere să fie adevărate, ele sunt verosimile, dar merg în spațiul emoțional unde reacția ar putea fi nuanțată față de logică. Sentimentele etnonaționale și etnoseparatismul sunt combinate, sunt și contrare în sine ideii Emiratului Caucazului, o formulă separatistă regională, fundamentată religios nu etnic, modelul reproducând Califatul guvernat de Sharia, cu autonomii naționale specifice.

Etnoseparatismul nu a dispărut, e unul fundamental anti-rus și persistent. Se bazează pe elemente ce decurg din ideea contestării colonistului și a metropolei imperiale, autorității nealese ci impuse, regulilor netradiționale impuse și abuzurilor.

În acest caz, sunt de remarcat și elementele ce țin de experimente sociologice care au avut ca efect secundar, în timp, renașterea sentimentelor de identitate etno-națională după prăbușirea fostei URSS. Este vorba despre un efect al rezultatului experimentelor de construcție a etniilor în cadrul URSS, cu precădere în Uniunea Sovietică, prin lansarea programatică a unui număr de sociologi, inclusiv în munții Caucaz, cu scopul de a crea identități etnice multiple. Ei au identificat etnii care se întindeau pe jumătate de sat, elemente distincte în alfabet și simbolistică, în exprimare, au reușit să adune elemente folclorice transformate în adevărate „literaturi etnice” cu câteva volume încropite, întreg efortul având drept scop sublinierea multiethnicității, faptului că URSS era raiul de conviețuire al popoarelor pe baza comuniunii ideologice, dar și sublimarea totală a elementelor naționale distincte, clasice, cu trăsături de forță diferite, pentru a evita tendințe naționaliste sau separatiste pe seama existenței multitudinii celorlaltor etnii și popoare ce trăiau în Patria Sovietelor fără probleme. Strategia a fost aplicată evident contra republicilor naționale mari, dar și contra republicilor etnice nord-caucaziene, din spațiul Ural-Volga sau din Extremul Orient, elemente ce acopereau și înglobau problematica teritoriilor cotochite. Varianta a fost amplificată de fenomenul deportărilor, de împărțirea făcută în etnii bune și rele (în special de către Stalin), la care s-au adăugat complicațiile create la revenirea din Gulag și din deportări, cu terenuri și case luate, confiscate, redistribuite altor popoare și familii stabilizate în acele zone, cu redesenări teritoriale, pe baza doctrinei maximei complicații etnice – care să blocheze orice tentativă de desprindere ulterioară a oricărei formațiuni din cadrul URSS sau Republica Sovietică Socialistă Federativă Rusă, uniri de republici – vezi formulele reale și de proiect ale unei republici a Caucazului, tentații și experimente sociologice ale căror efecte secundare și efecte în timp se regăsesc și astăzi.

Acum noua strategie a vizat și formula de respingere a separatismului național, tentativele diferitelor popoare din Federația Rusă ca, după prăbușirea URSS, să pună în discuție, pe aceeași logică a preexistenței naționale și a lipsei unui consimțământ al intrării în Uniune sau Federație, a rămânerii în același conglomerat. CSI a fost un instrument de succesiune a URSS - prin actele succesiunii la tratate a Federației Ruse față de URSS, a succesiunii republicilor la frontiere, dar a fost un instrument de creare a unei mișcări inverse, de integrare și unificare în spațiul post-sovietic când, după prăbușirea URSS, era amenințată prăbușirea teritorială – prin separatism – a Federației Ruse însăși. Există zone de analiză care prezumă că, în combaterea fenomenului cecen, a fost chiar o oarecare susținere a insurgenței radicale, a legăturilor forțate cu radicalii religioși arabi, cu mișcarea teroristă cu baze religioase islamice internațională, ulterior chiar cu al Qaeda, pentru a demonstra ingerința internațională – occidentală inițial, apoi cea arabă, a al Qaeda – și negarea realității că se întâmplă ceva

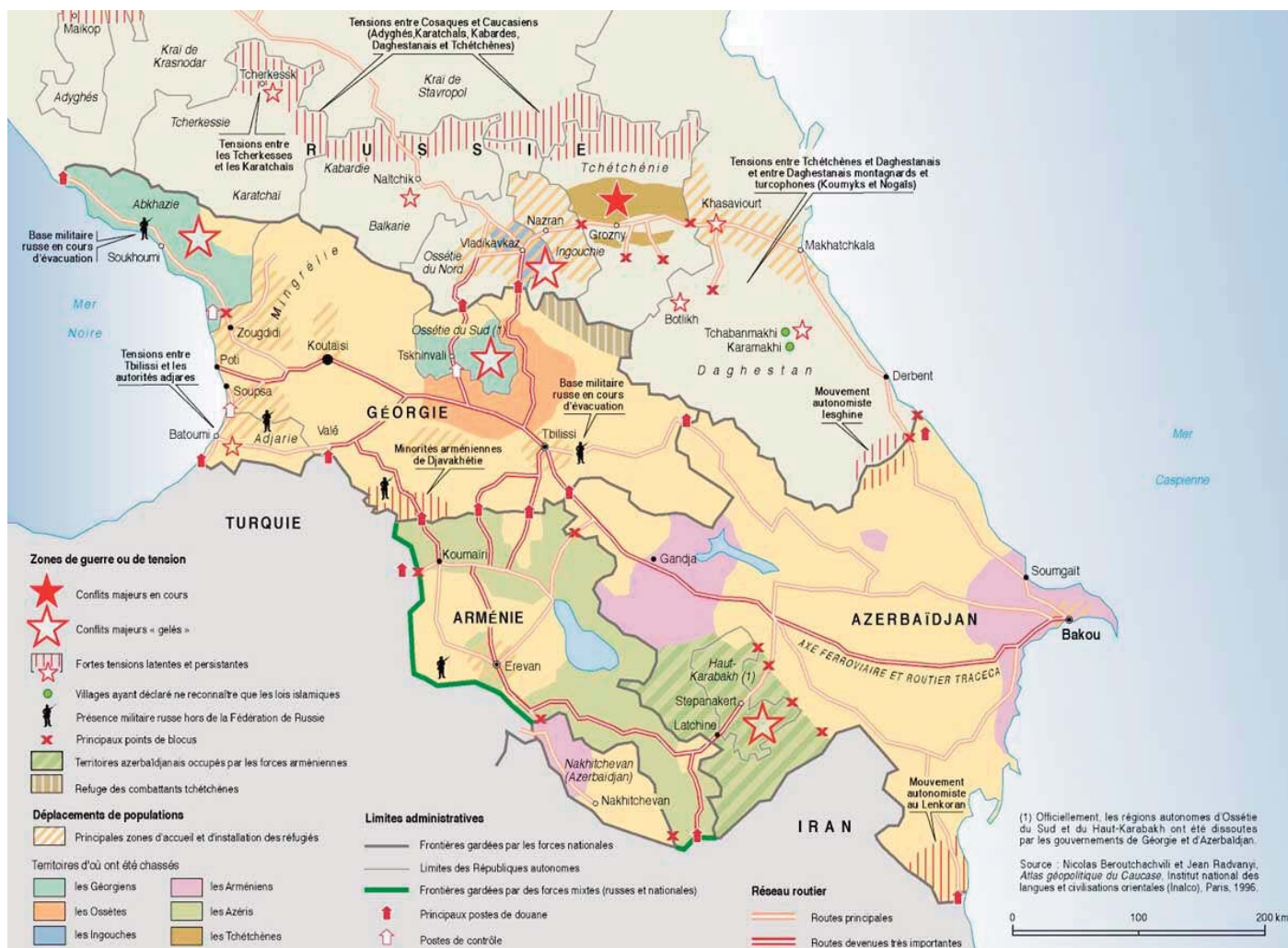

obiectiv în spațiul rus, respectiv o formulă de renaștere națională și la nivelul republicilor etnice componente ale Federației Ruse. Deci mișcările naționale separatiste au fost combătute prin mutarea subiectului pe tărâmul radicalismului islamic, a terorismului internațional, al glisării imaginii mișcărilor separatiste spre radicalism religios și violență. Rezultatul a fost pierderea de sub control a elementelor de natură națională, separatistă, cu baze legitime obiective și suplinirea lor cu cele legate de aspectele religioase, pe cuprinsul întregului Caucaz. Astfel, dacă la început Jihadul a fost îmbrățișat ca formă impusă, sugerată chiar de autorități, de la un punct încolo el a preluat realitatea și s-a obiectivat în soluție, ca formă de protest, fiind preferat variantei separatiste etnico-naționale. Există și ipoteza că întreaga mișcare radicală islamică, implantată inițial pentru a arăta trendul și culorile mișcărilor separatiste, a fost inventată chiar în Rusia, pentru ca ulterior cei ce au deschis cutia Pandorei să se trezească cu situația că aceste elemente au început să se obiectiveze în cruda realitate, și că au ceea ce inițial montaseră pentru a utiliza ca imagine și percepție publică: o mișcare integristă, radicală, regională, jihadistă. Proiectul inițial de contracarare a separatismului a scăpat de sub control.

Astăzi, insurgența cu bază religioasă e atractivă iar lumea i se alătură, musulmani sau ortodocși, în egală măsură, primii radicalizați, ultimii convertiți la islam, cu scopul de a lupta cu establishmentul (și oficial, programatic, și subliminal). Scopul real și ținta rămân, poate, încă necunoscute din cauza multitudinii de lideri și a vitezei eliminării lor succesive, dar el urmează să se decanteze și să se precizeze

în cursul procesului, odată cu avansarea situației, dacă Emiratul dobândește tot mai multă conștiință de sine, unitate, coerență, organizare, se instituționalizează – într-un proces similar OEP - și își asumă tot mai mult soarta regiunii, evoluând către a câștiga public disputa cu autoritățile republicane locale, cu cele regionale și centrale, asumându-și și responsabilități în consecință, pentru locuitorii regiunii. Astfel, poate fi imaginată și formula protostatală în Caucazul de Nord, a unui pseudo-stat de tip Califatul islamic, cu legea sharia la baza procesului executiv-normativ, cu structuri autonome pe republici și etnii, care încet-încet ar prelua controlul și autoritatea și ar abandona lupta din munți. Formula statală ar fi una transcaucaziană, cu structuri autonome și elementul ruso-slav eliminat sau convertit la Islam, și cu alonjă și dincolo de regiunea Caucazului de Nord.

Cel mai probabil, Caucazul de Nord nu va trece prin acest proces, ci va rămâne în combinația failed state/teritoriu slab guvernat la frontieră, fără structură complet organizată și responsabilă (ci mai degrabă una pur contestatară asimetrică, de tip rețea) pentru a putea să se opună contracarării clasice de către structurile de securitate ruse a activităților insurgenței. Instabilitatea endemică va fi o caracteristică a regiunii pe termen mediu, la care se va adăuga un tip de export de instabilitate în zone din sudul Federației, prin migranți ruși și impact direct, dar și prin fuga după resurse în zone mai bogate a resortisanților islamici din regiune, din cauza forței demografice a Caucazului de Nord, cu o tendință de export de model și atacuri în centrul metropolei, poate chiar la Moscova. Varianta pe care o prognozăăm aici,

spre a fi cea mai probabilă, este și mai complicată ca situație decât cazul unei autorități separatiste ce devine responsabilă și alcătuiește un dușman palpabil, căci formula dușmanul nedefinit, difuz, împrumutând etichete diverse, nu este altceva decât copierea modelului de tip etichetă/franciză al Qaeda, în care „brandul” francizat este numit Emiratul Caucaz. Incertitudinea se anunță a deveni un mod de viață în regiune, în spațiul limitrof, cu extindere în întreaga Rusie.

Demografia este vulnerabilitatea cea mai mare a statului rus: ea dă tonul variantei celui mai prost scenariu: Destabilizarea generală a Rusiei, cu crearea unor puncte de coagulare și răspândire a ideologiei de tip radicalism și jihadism islamic, cu forță de convertire și diseminare, infestare la nivel larg. Valurile de migrație din rațiuni sociale, în căutare de locuri de muncă și trai mai bun pot susține o asemenea epidemie și exportul de sistem, de structură de instabilitate.

Schimbările demografice din regiune sunt accentuate. Depopularea Caucazului de Nord de etnici ruși este un fenomen deja sesizat la nivelul conducerii Districtului Caucazului de Nord și a întregii Rusii, de unde nevoia celor două puncte stabile, respectiv a unei reveniri a Religiei în zonă – însă stabilirea componentelor Bisericii ruse sau forțarea împărțirii în „islam bun-islam rău” nu e o soluție. Din contra, varianta potrivită pentru a asigura un punct de re-

ferință morală și o înțelegere reală a religiei islamice ar putea reclama un sprijin al autorităților turce și o influență directă a unei forme de islam politic rezultat dintr-o „reformă” în religia islamică, așa cum s-a petrecut în religia creștină cu protestantismul.

Insularizările demografice slave sunt în scădere vertiginosă. Aici lucrurile pot evolua în varianta planificată de repopulare cu cazaci, însă această componentă etnică slavă va fi resimțită ca o populație impusă de „colonist”, mai mult, ea este prima expusă – am văzut-o la Krasnodar Krai și Stavropol Krai – convertirii la Islam și radicalizării ulterioare. Popularea prin transplantare forțată, refugiere în Sudul Rusiei, intoleranță față de populația locală și, deci, enclavizare, nu este nici ea o soluție, mai ales că menținerea acestei populații la nivel local se poate face doar prin locuri de muncă bine plătite, create artificial și discriminatoriu în relația cu populația locală.

Ciclu determinat de convertire, urmată de islamizare, care continuă prin extinderea populației caucaziene, superioară demografic și liberă să circule în Rusia, este cel care trebuie rupt, dar în formulă naturală, nu prin crearea de bariere artificiale în interiorul statului rus. Acestea ar fi interpretate ca semnale de discriminare, pe când varianta unei susțineri a locurilor de muncă și a unei baze religioase coerente, a unei forme conservatoare, non-violente, austere a Islamului, ar fi cea care ar putea da rezultate, în condițiile

În care autoritățile nu o susțin, nu o impun, ci doar o tolerează, având și anumite luări de poziție critice la adresa exceselor eventuale ale acestor practici.

Rămâne în prim plan – și se va perpetua, credem noi - discuția privind tentația detașării Caucazului de Nord de restul Rusiei ca soluție, varianta modelului de „tăiere a cozii șopârlei”, însă formula, astăzi, ar da rezultate mai degrabă nerelevante, intervine prea târziu, deja toată regiunea din jur este influențată de forme radicale ale Islamului, îmbrățișarea lor fiind și un rezultat direct al politicilor brutale și neadaptate care s-au formulat pentru regiune, dar și a unor aplicate la nivelul întregii Rusii – cu referire specială la instalarea verticalei puterii și eludarea formulei liderilor aleși ca formule genuine de reprezentare, în favoarea celor numiți sau a formulelor de falsă reprezentare. Moscova este expusă și mai mult din cauza contra-reacției, respectiv a naționalismului anacronic și a xenofobiei manifestată prin acțiuni la adresa alogenilor și ne-rușilor, acest fapt accentuând alienarea și enclavizarea islamică în sânul Moscovei și în alte orașe ale Rusiei, fapt ce predispune la radicalizare locală de metropolă (pe variantele studiate deja la nivelul Marii Britanii, Franței, Germaniei, SUA).

Războiul din Georgia nu a ajutat. Nici recunoașterea și militarizarea Osetiei de Sud și Abhaziei, dincolo de costurile la nivel internațional, nu au adus o plus valoare în stabilizarea Caucazului de Nord. Din contra, am înregistrat valori de recrudescență ale atacurilor suicidare cu bombe și în regiunea Caucazului de Nord, și în Moscova sau în inima Rusiei, ca efect al unei revolte constante, nu neapărat în legătură cu evenimentele din Caucazul de Sud, dar cu o anumită dependență și coincidență de calendar. Recunoașterea celor două regiuni ale Georgiei ocupate drept state independente au alimentat porniri naționaliste în Caucazul de Nord, în timp ce exemplul Georgiei, care a luptat, a rezistat și a supraviețuit, alimentează speranțele insurgenței, dar și ale mișcărilor naționale, etnice, separatiste, topite între timp sub atractivitatea și vizibilitatea insurgenței de factură religioasă, a Emiratului Caucazului de Nord, acolo unde ideologia jihadistă și a radicalismului religios a fost mai atractivă decât cea națională – aici și cu largul concurs al autorităților ruse. Georgia încearcă relații bune cu republicile din Caucazul de Nord și pe fondul separatismului național, al ocupației, dar și al perspectivei vecinătății. Georgia abordează mai degrabă o agendă etnică și națională decât una religioasă, fiind prima afectată de perspectiva unui zid islamic la Nord de Munții Caucaz, care să izoleze Georgia și Armenia creștine la Marea Neagră și între curente islamice distincte, unele moderate, altele politizate și radicalizate, între purtătorii cărora pot oricând izbucni și conflicte de natură sectariană.

Referințe

- Sandra Chedelin, Daniel Druckman, Larrisa Fast ed., Conflict, second edition, Consinuum, New York-London, 2008.
- Paul Wallensteen, Understanding Conflict Resolution, Sage Publications, London-Tousand Oaks-New Delhi, 2003.
- Oliver Romsbotham, Tom Woodhouse, Hugh Miall, Contemporary Conflict Resolution, second edition, Polity Press, Cambridge, 2005.
- Morton Deutsch, Peter Coleman, Eric C. Marcus ed, The Handbook of Conflict Resolution. Theory and Practice, John Wiley and sons, 2006.
- Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson and Pamela Aall Ed, Turbulent Peace. The Challenges of Managing International Conflict, USIP, Washington, 2001.
- Denis J.D.Sandole, Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste and Jessica Senehi, Handbook of Conflict Analysis and Resolution, Routledge, USA and Canada, 2009.
- Ho Won Jeong, Understanding Conflict and Conflict Analysis, Sage, Los Angeles-London-New York-New Delhi, Singapore, 2008.
- Ho Won Jeong. Conflict management and resolution. An Introduction, Routledge, London and New York, 2010.
- Dominique Moisi, The Geopolitics of Emotion, Anchor Books, New York, 2009
- John Paul Lederach, Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies, USIP, Washington DC, 1997.
- Marc Gopin. Between Eden and Armageddon. Oxford University Press, Oxford New York, 2009.
- Vanik Volkan, Blood lines. From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism, Wetview Press, 1997.
- Anna Politkovskaya, A Small Corner of Hell. Dispatches from Chechnya, The University of Chicago Press, Chicago and London, 2003.
- Karl Cordell and Stefan Wilff, Ethnic Conflict, Polity Press, Cambridge, 2010.
- James L. Peacock, Patricia M. Thornton, Patrick B. Iriman, Identity Matters. Ethnic and Sectarian Conflict, Berghahn Books, 2009.
- Roana Bokhari and Dr. Mohammad Seddan, The Illustrated Encyclopedia of Islam, Lorenz Books, London, 2009.
- Mihaela Matei, Islamul politic și Democrația. Între Islkah, Itjihad și Jihad, Teză de doctorat, SNSPA, București, 2010.
- R. Scott Appleby, The Ambivalence of the Sacred. Religion, Violence and Reconciliation, Rowman and Littlefield, La-ham-Boulder-New York-Oxford, 2000.
- Douglas Johnstan and Cynthia Sampson, Religion, the Missing Dimension of Statecraft, Oxford University Press, Oxford-New York, 1994.
- Marc Gopin, Holly War, Holly Peace, Oxford University Press, 2002.

Karen Armstrong, Istoria lui Dumnezeu, Editura Nemira, București, 1993.

Noah Feldman, The Fall and Rise of the Islamic State, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2008.

John L. Esposito, What Everyone Needs to Know about Islam, Oxford University Press, Oxford- New York, 2002.

Prof. Dr. Kemal H. Karpat, Elites and Religion. From Ottoman Empire to Turkish Republic, Timas Publishing, Istanbul, 2010.

Abdul Aziz Said, Nathan C. Funk, Azse S. Kadayifci, Peace and Conflict Resolution in Islam, Precept and Practice, University Press of America, 2001.

John L. Esposito, The future of Islam, Oxford University Press, Oxford-New York, 2010.

Mary Sharpe Ed., Suicide Bombers: The Psychological, Religious and Other Imperatives, Cambridge, 2008, Combating Terrorism Fellowship Program ISSN 2162-6421 (online). Vol. 1, No.1 CTX 1, 8/1/2011

Mary Sharpe, Abimbola Agboluaje Ed., Science and Society in the Face of New Security Threats, IOS Press, Amsterdam-Berlin-Oxford-Tokyo-Washington DC, 2004.

Articole

Gregory F. Treverton, Heather S. Gregg, Daniel Gibran, Charles W. Yost, Exploring Religious Conflict, The RAND Corporation, 2005

Larry Goodson and Thomas H. Johnson Parallels with the past - How the Soviets Lost in Afghanistan, How the Are loosing, FPRI, April 25, 2011

Scott Stewart, Norway: Lessons from a Successful Lone Wolf Attacker, Stratfor, July 28, 2011

Clint Watts, Major Nidal Hasan and the Ft. Hood Tragedy: Implications for the US armed Forces, FPRI, June 27, 2011

Eric Nelson, The Religious origins of Religious Tolerance, FPRI, May 16, 2011

Angel Rabasa, Steven Boraz, Peter Chalk, Kim Cragin, Theodore W. Karasik, Jennifer D. P. Moroney, Kevin A. O'Brien, John E. Peters, Ungoverned Territories: Understanding and Reducing Terrorism Risks, Rand Corporation, 2007

Andrew C. Hutchins, Matthew Malarkey, Serghei Markedonov, The North Caucasus. Russia's Volatile Frontier, CSIS, March 2011

Gordon M. Hahn, Getting the Caucasus Emirate Right, CSIS, August, 2011

Mairbek Vatchagaev, Killings In Istanbul Just the Latest In Series of Murders of Chechens Abroad, Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor, 22 September, 2011

Sergey Markedonov, Radical Islam in the north Caucasus. Evolving threats, challenges, and prospects, CSIS, November, 2011

with the financial support of **B | S | T**
The Black Sea Trust
for Regional Cooperation

